

Kriget som bara ebbade ut

Historia

Trevor Royle
Crimea
 Little Brown, 1999

Stormakternas oförmåga att hantera sin inbördes rivalitet ledde fram till Krimkriget. Wilhelm Engström tecknar den historien utifrån en ny studie.

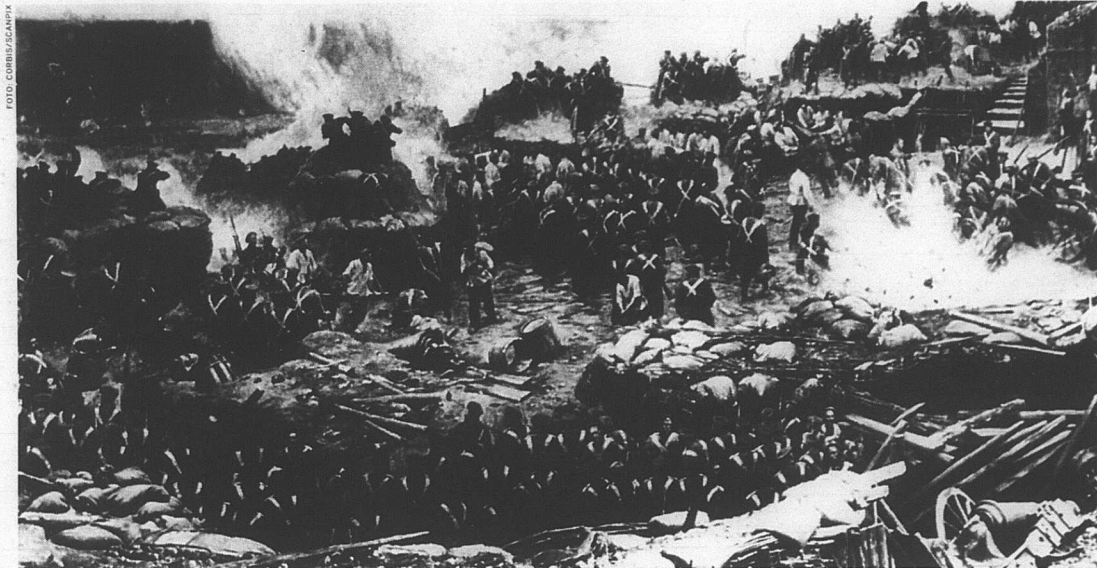
Att krig ibland utlöses av små händelser men aldrig av små orsaker var en av de beska sanningar som Winston Churchill levererade i sin självbiografiska "Min ungdom". Denna tes är synnerligen tillämplig på det krig som åren 1854-56 utkämpades mellan Ryssland å ena sidan och England, Frankrike, Turkiet och Sardinien å den andra, och som går under benämningen Krimkriget. Kriget uppstod som ett resultat av en serie fatale diplomatiska missförstånd, men under ytan låg stormakternas svartsjuka bevakning av varandras försök att öka sitt inflytande över det sönderfallande turkiska väldet.

Om detta onödiga krig och dess orsaker har den brittiske författaren Trevor Royle författat en lysande exposé med titeln "Crimea". Boken har ett högt nyhetsvärde eftersom Royle har gjort en genuin pionjärsats när han har gått igenom samtliga diplomatiska depecher som föregick krigsutbrottet. Därmed har han åstadkommit den mest fullödiga genomgången hittills av Krimkrigets orsaker.

REDAN ÅR 1852 hade tsar Nikolaus I, djupt oroad av en spirande folkrörelse i Montenegro, skickat sin utrikesminister, greve Nesselrode, att diskutera Turkiets framtid med den brittiske ambassadören Sir Hamilton Seymour. Vid två efterföljande tillfällen emottog tsar Nikolaus Seymour och förklarade sig djupt bekymrad över det Ottomanska riket som han betraktade som "mycket sjukt". Den brittiska ståndpunkten såsom den hade formulerats av utrikesministern Lord John Russell var att risken var liten för en turkisk kollaps och att en bilateral rysk-brittisk överenskommelse knappast skulle göra något för att öka stabiliteten i området. Tsaren lät sig nöja med dessa brittiska försäkringar.

I stället kom en annan intressekonflikt att dominera förspelet till krigsutbrottet. Det Ottomanska imperiet härskade över ett antal heliga platser i Palestina, varav de viktigaste var den heliga gravens kyrka i Jerusalem, Födelsekyrkan i Betlehem samt Golgata. Beskyddet av dessa platser liksom över den kristna minoriteten låg väsentligen i händerna på Ryssland i enlighet med två fördrag slutna i Kuchuk-Kainardji 1774 och Adrianopel 1829.

VAD SOM KOMPLICERADE situationen var Frankrikes krav på att för den romersk-katolska kyrkans räkning överta detta beskydd. Åtskilliga steg hade tagits redan under Napoleons regenttid, men det var hans ultranationalistiske brorson prins Louis Napoleon (sedermåra Napoleon III) som utnyttjade den

Inre motsättningar i den brittiska armén och turkisk odisciplin bidrog till att Krimkriget självdög. Bilden från slagfältet är ett av de allra första krigsfotografierna.

na infekterade fråga för att bli dika de starka romersk-katolska krafterna på hemmaplan. År 1853 sände tsar Nikolaus sin emissarie prins Menchikov för att försäkra sig om att Turkiet också framgent ämnade respektera de båda fördragen. Menchikov återvände dock tomhänt, något som fick de brittiska och franska regeringarna att reagera snabbt och sända trupper till Dardanellerna. Ryssland svarade med att besätta Donaufurstendömena Moldavien och Valakiet.

Den 19 augusti 1853 meddelade den turkiska regeringen att den själv hade tagit ansvaret för den kristna minoritetens beskydd och motsatte sig därför varje form av utländsk inblandning i landets inre angelägenheter. Inte oväntat såg Ryssland detta som en ren provokation, men ryssarna var ändå beredda att gå in på ett kompromissförslag framkastat av den österrikiske kejsaren. Det innebar bland annat att den turkiske sultanen förband sig att följa de tidigare fördragen till punkt och pricka. Av detta blev dock intet. Den 4 oktober förklarade Turkiet Ryssland krig.

UNDER DET ATT de turkiska landtrupperna rönte initiala framgångar så vann den ryska Svartahavsflottan under amiral Nashimov en lysande seger över en turkisk eskader vid Sinop. De brittiska och franska flottorna seglade nu in i Svarta havet för att sätta press på Ryssland. Ett ultimatum avleverades där man krävde att Ryssland skulle evakuera både Moldavien och Valakiet, ett strategiskt krav som hade tillkommit för att bli dika Österrike som hade intresse av att förvärva dessa territorier. Propån avvisades blankt och den 27 mars 1854 förklarade Storbritannien och Frankrike krig mot Ryssland.

Den ryska armén försökte att snabbt inta Konstantinopel, en djärv plan som dock misslyckades. En brittisk-fransk armé landsteg i Varna och lyckades bryta den ryska belägringen av fästningen Silistra, något som föranledde den ryska

armén att utrymma de båda Donaufurstendömena. Efter att detta delmål hade uppnåtts överfördes de allierade arméerna till Krimhalvön. Man avancerade mot den stora staden Sevastopol och slog ryssarna under Menshikov vid slaget vid Alma. De brittisk-franska styrkorna bemäktigade sig hamnstaden Balaklava vilket innebar att de hade säkrat sina förbindelselinjer bakåt. I slutet av september 1854 hade man lyckats innesluta Sevastopol från tre håll. Endast från norr ägde ryssarna tillträde till staden. För att bryta detta prekära läge anföll den ryska fältarmén de belägrades högra flank tre gånger (Balaklava 25 oktober 1854, Inkerman 5 november samma år samt Tjernaja den 16 augusti 1855) men slogs vid samtliga tillfällen tillbaka.

BELÄGRINGEN AV SEVASTOPOL genomfördes under svåra vedermödor. Tack vare öppna förbindelselinjer bakåt hade man dock säkrat tillflödet av friska trupper. År 1855 anslöt sig Sardinien till de allierade och bidrog med en armé om 15 000 man. Den 8 september gjordes ett tappert försök att storma fästningen, men också detta

anfall slogs tillbaka, med undantag av det så kallade Malakovtornet som erövrades av general MacMahon. Ryssarna sprängde dock övriga fort och intog en ny ställning norr om fästningen.

KRIMKRIGET VAR DET första krig där ögonvittnesskildringar kom att publiceras i de krigförande ländernas tidningar. Framför allt den brittiska publiken skakades av de många realistiska skildringarna av krigets fasor. Att betydligt fler soldater dog av sjukdomar än av fiendens kulor gjorde att man under större delen av kriget sökte olika diplomatiska vägar att uppnå fred. En av de mest påtagliga konsekvenserna av tidningarnas skildringar av Krimkriget var att den medicinska behandlingen av de sårade förbättrades. För detta kunde man tacka sjuksköterskan Florence Nightingale, enligt Royle en stark kvinna med närmast Thatcherska drag. Hon var inte populär, men hennes ansträngningar gav resultat.

Trevor Royles betygssättning av de tre allierade arméerna varierar högst betydligt. De turkiska soldaterna var odisciplinerade och på det hela taget värdelösa. Britterna,

vars officerares förberedelser för kriget hade gjorts på rävjaktens fält, var tappra på gränsen till dumhet. Fransmännen däremot mönstrade alltjämt en professionell armé med idel erfarenhet från två decenniers strider i Algeriet. Därtill försågs de franska soldaterna med ett mål varmt mat om dagen, en enkel åtgärd som gjorde att deras hälsotillstånd var överlägset övriga arméer.

Tragiskt att skåda var den bittra motsättningen mellan de brittiska kårbefälhavarna Lord Cardigan och Lord Lucan, vilken direkt motverkade de brittiska krigssträngningarna. Saken blev inte bättre av att deras högste chef Lord Raglan var alltför svag för att kunna sätta sina underbefälhavare på plats.

MED TIDEN EBBADE kriget helt enkelt ut. Inte ens den stridslystne Napoleon III vågade gå i sin farbrors fotspår och försöka sig på en marsch mot Moskva. Animositeten mellan Ryssland och Storbritannien skulle dock kvarstå ända tills Tysklands expansionism tvingade Krimkrigets fiender samman i en allians för att möta detta nya och mycket allvarigare hot.

WILHELM ENGSTRÖM

Fusionernas följder

Balansen mellan köpare och säljare är på väg att gå forlorad, påpekar Lennart Selving.

Tempot i fusioneringen av företag visar inga tecken på att avta. Allt fler branscher och allt större företag fusioneras.

Ju färre och större företag som blir resultatet, desto tydligare kan man urskilja den bisarra (men föga uppmärksammade) likheten mellan denna nya globala struktur och det planekonomiska systemet för produktion och distribution av nyt-

tigheter som rädde i Sovjetstaterna.

I bägge fallen har - i det klassiska torgets tvåvägskommunikation mellan förhandlings- och avslutsberedda säljare och köpare - returkanalen för krav och budgivning från köparen strypts. Säljarens rigida "take it or leave it" dominerar kontakten. Säljaren har erövrat företaget att bestämma formerna för kontakten och villkoren för avslut. I detaljhandeln är möjligheten att få information om varorna utöver märkning och etikettering praktiskt taget eliminerad.

Konsumenternas chanser att

värja sig mot dyra, önskat täta byten av system och modeller med andra metoder än köpmotstånd blir alltmer begränsade.

I Sovjet var redan från början ett reellt konsumentinflytande uteslutet. I blandekonomin och välfärd, uppbyggd på Sverige understödd samhället konsumenternas strävanden. I dag möts dessa med njughet för att inte säga ovilja. Kommer konsumentaktiviteter i en framtid att klassas som handelshinder? Kommer marknadskonomin konsumenter på sikt att häva sig bättre än Sovjetmedborgarna?

LENNART SELVING